

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**L. Coelii Lactantii Firmiani, diuinarum institutionum,
aduersus gentes, de falsa religione liber primus**

Lactantius, Lucius Caecilius Firmianus

[Köln], [1518]

VD16 ZV 9338

De testimonijs poetarum. Cap. V.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71332](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71332)

Sed omittamus sane testimonia prophetarū,
 ne minus idonea probatio uideat̄ esse, qbus
 ab his oīno non credit̄. Veniamus ad autho-
 res, & eos ipsos ad ueri probationē testes ci-
 temus, qbus contra nos uti solent, poetas dico, ac philoso-
 phos, ex his unū deum pbemus necesse est. Non qd illi
 habuerit cognitā ueritatem, sed qd ueritatis ipsius tanta
 uis est, ut nemo possit esse tam cæcus, q non uideat inge-
 rentē se oculis diuinā claritatem. Poete igit̄, quāuis deos
 carminibus ornauerit, & eorū res gestas āplificauerit sū-
 mis laudibus, sapissime tñ confitent̄ spiritu, uel mēte una
 contineri, regiq; omnia. Orpheus q & uetustissimus poe-
 tarū, & æqualis ipsoꝝ deorum (siqdem tradit̄ inter argo-
 nautas cū Tyndaridis & Hercule nauigasse) deū uerum
 πρώτογονον & magnum primogenitū appellat, qd ante ip-
 sum nihil sit genitū, sed ab ipso sint cuncta generata. Eun-
 dem etiā φάνητα, id est apparētem noīat. quod cū adhuc ni-
 hil esset, primus ex īfinito apparuerit, & extiterit. Cuius
 originē, atq; naturam, quia cōcipere animo non poterat,
 ex aere īmensō natum esse dixit πρώτογονος φάειθων περί μί-
 κροσ' ἠέρος ἵδιος .i. principio genitus Phaeton longo aere na-
 tus. Aliud em̄ amplius, quod diceret non habebat. Hunc
 ait esse oīm deorū parentē, qrum causa cœlum cōdiderit,
 liberisq; prospexerit, ut haberēt habitaculum, sedēq; cō-
 munē ἐκτίσθη ἀθανάτοις δόμοι ἀφθιτοί. Natura igitur & ratioe
 ducente intellexit esse præstātissimam potētiam cœli, ac
 terra cōditricē. Non poterat em̄ Iouem dicere esse prin-

cipem rerū, q̄ erat Saturno genitus, neq̄ Saturnū ipsum
qui cælo natus ferebat. Cælū aut̄ tanq̄ Deū primū con-
stituere nō audebat, q̄d ui debet esse elemētum mūdi, q̄d
ipsum eguerit authore. Hæc eum rō perduxit ad illū De-
um primogenitū, cui assignat, & tribuit p̄cipatū. Home-
rus nihil nobis dare potuit, q̄d pertineat ad ueritatē, qui
humana potius q̄ diuina cōscripsit. Potuit Hesiodus qui
deorū generationē unius libri opere complexus est. Sed
tñ nihil dedit, nō a deo conditore sumēs exordium, sed a
Chao, quod est rudis inordinatæq̄ materiæ confusa con-
geries, cū explanare añ debuerit Chaos ipsum, unde, quā
do, quō esse, aut constare cœpisset. Nimirū sicut ab aliq̄
artifice, disposita, ordinata, effecta sunt omnia, sic ipsam
materiam fictam esse ab aliquo necesse est. Quis igitur
hanc, nisi Deus fecerit? cuius potestati subiacent oīa. Sed
refugit hoc ille, dū horret incognitā ueritatem. Non em̄
Musæ iñstinctu, sicut uideri uolebat, in Helicōe carmen
illud effudit, sed meditatus uenerat, & paratus. Nostro-
rum primus Maro non lōge fuit a ueritate, cuius de sum-
mo Deo, que ipm, ac metem nominauit, hæc uerba sunt.
Principio cælum, ac terras, camposq̄ liquentes,
Lucentemq̄ globum lunæ, titaniacq̄ astra,
Spiritus intus alit, totamq̄ infusa per artus,
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
At ne q̄s forte ignoret, q̄s nā esset illi spūs, q̄ tñ haberet
potestatis, declarauit alio loco dicēs. Deū nāq̄ ire p̄ oīa,
Terrasq̄, tractusq̄, maris, cælumq̄ profundum.
Hinc pecudes, armenta, uiros, genus omne ferarum,

B ij

Quemq; sibi tenuis nascentem arcessere uitas.
Quidius quoq; in principio præclari operis sine ulla no-
minis dissimulatione a Deo, quem fabricatorem mûdi,
quem rerum opificem uocat, mundum fatei instructum.
Quod si uel Orpheus, ul' hi nostri quæ natura ducete sen-
serunt, in perpetuû defendissent, eandem, quam nos seq-
mur, doctrinã comprehesa ueritate tenuissent. Sed hæc
nus de poetis, ad philosophos ueniamus, quorû grauior
est authoritas, certiusq; iudicium, quia non rebus cõmen-
titijs, sed inuestigandæ ueritati studuisse creduntur. Tha-
les Milesius, qui unus e numero septem sapientum fuit,
qui primus om̃ium quæsisse de causis naturalibus tradit,
aquam esse dixit, a qua nata sunt omnia. Deum aut̃ esse
mentem, qui ex aqua cuncta formauerit. Ita materiã om-
nium rerû posuit in humore, principium, causamq; nas-
cendi posuit in Deo. Pythagoras ita definiuit quid esset
deus, animus, qui per uniuersas mundi partes, omnemq;
naturam cõmeans, atq; diffusus, ex quo omnia, quæ nas-
cuntur, animalia uitam capiunt. Anaxagoras Deum esse
dixit infinitam m̃tem, q̃ per se ipsum moueat. Antisthe-
nes multos quidem esse populares Deos, unum tamẽ na-
turalem, summæ totius artificẽ. Cleanthes & Anaxime-
nes æthera dicunt esse sũmũ Deũ, cui opiniõ poeta ñr assẽ-
tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther (sit.
Coniugis in gremium læte descendit, & omnes
Magnos alit, magno permistus corpore fœtus.
Chrysippus naturalẽ uim diuina ratione præditam, inter-
dum diuinã necessitatẽ Deum prædicat. Item Zeno dul-

nam, naturalemque legem. Horum enim omnium sententia, quavis sit incerta, eodem tamen spectat, ut providentiam unam esse consentiant, siue enim natura, siue aether, siue ratio, siue mens, siue fatalis necessitas, siue diuina lex, siue quod aliud dixeris idem est, quod a nobis dicitur Deus. Nec obstat appellati onum diuersitas, cum ipsa significatione ad unum omnia reuoluantur. Aristoteles, quavis ipse secum dissideat, ac repugnantia sibi & dicat, & sentiat, in summum tamen unam mentem mundo praesse testatur. Plato qui omnium sapientissimus iudicatur, monarchiam plane aperteque defendit, nec aethera, aut rationem, aut naturam, sed, ut est, deum nominat, ab eo mundum hunc perfectum, atque mirabile esse fabricatum. Quem Cicero secutus atque imitatus in plurimis Deum frequenter confitetur, ac supremum uocat in iis libris, quos de legibus scripsit, ab eoque regi mundum argumentatur, cum disputat de natura deorum, hoc modo. Nihil est praestantius deo, ab eo igitur mundum regi necesse est. Nulli igitur est naturae obediens, aut subiectus Deus, omnem ergo regit ipse naturam. Quid autem sit deus in consolatione definit. Nec uero deus ipse, qui intelligitur a nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quaedam & libera, & segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens, & omnia mouens. Annaeus quoque Seneca, qui ex Romanis uel acerrimus stoicus fuit, quae saepe summum deum merita laude prosequitur. Nam cum de immatura morte differeret, non intelligis, inquit, auctoritatem, ac maiestatem iudicis tui rectoris orbis terrarum, caelique, & deorum omnium Dei, a quo ista numina, quae singula adoramus, & colimus, suspensa sunt.

B. iij.

Itē in exhortatiōibus. Hic, cū priā fundamēta molis pul-
cherriā iaceret, & hoc ordiret, q̄ neq̄ maius quicq̄ nouit
natura, nec melius, ut oīa sub ducibus suis irēt, q̄uis ip̄e p̄
totū se corpus itenderat, tñ mīstros regni sui deos genuit
Etq̄ multa alia de deo nr̄is sil̄ia locutus est, quæ nūc diffe-
ro, q̄ alijs locis oportuntora sunt. Nūc satis est demōstra-
re, summo īgenio uiros attigisse ueritatē ac pene tenuisse
nisi eos retrorsum fucata prauis opiniōibus cōsuetudo ra-
puisset, q̄ & deos alios eē opinabant, & ea quæ in usum ho-
minis Deus fecit, tanq̄ sensu prædita essent, pro dijs ha-
benda, & colenda credebant.

De testimonijs pphetarū & ph̄lorū, & de testimonijs Cotta
pontificis, Trismegisti, & decē Sibyllis. Cap. VI.

Vnc ad diuina testimonia trāseamus, sed pri-
us unū proferā, quod est silē diuino, & ob ni-
miam uetustatē, & q̄d is quem noīabo, ex ho-
minibus inter deos relatus est. Apud Cice-
ronē C. Cotta pontifex disputās contra stoicos de reli-
giōibus, & de uarietate opiniōum, quæ solēt esse de dijs,
ut more academicorū oīa faceret incerta, q̄ncq̄ fuisse Mer-
curios ait, & enumeratis per ordinē quatuor, quātum fu-
isse eū, a q̄ Argus occisus sit, ob eāq̄ cām in Ægyptū pro-
fugisse, atq̄ Ægyptijs leges, ac literas tradidisse. Hunc
Ægyptij Thoth appellant, a q̄ apud eos primus anni sui
mēsis. i. septēber nomē accepit. Idē oppidum cōdidit, q̄d
etiam nunc græce uocat̄ ἐρμόπολις, & scitæ seruant, & co-
lunt eū religiose. Qui tametsi hō fuerit antiquissimus tñ
& instructissimus oī genere doctrinæ, adeo, ut ei multa-
rū rerū, & artū scia Trismegistocognomē iponerent. Hic